

Łukasz Jędrzejski

orcid.org/0000-0002-2632-9117

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

Badania nad prasą dla kobiet z okresu Polski Ludowej. Stan obecny i perspektywy

Słowa kluczowe: kobiety, Polska Zjednoczona Partia Robotnicza, system polityczny, badania naukowe, prasa dla kobiet

Streszczenie

Celem szkicu jest przedstawienie stanu badań nad prasą dla kobiet z okresu Polski Ludowej, a od 22 lipca 1952 r. Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej. Należało zastanowić się nad kształtującą się tradycją badawczą prasy dla kobiet z okresu PRL, stanem badań i perspektywami badawczymi. W procedurze badawczej należało zastanowić się nad następującymi kwestiami: 1) Jak współcześnie kształtują się badania nad prasą dla kobiet z okresu Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej? 2) Jakie są perspektywy badawcze w rozwoju badań prasą dla kobiet? 3) W których ośrodkach naukowych w Polsce prowadzone są badania nad prasą dla kobiet?

Uwagi wstępne

Badania polskiej prasy dla kobiet związane są nierozzerwalnie z problematyką historii kobiet, a w szczególności kwestiami związanymi z zajmowanymi przez nie pozycjami społecznymi. Bezpośrednio po zakończeniu II wojny światowej, począwszy od roku 1945 do roku 1960, w środowisku naukowym w Polsce nie prowadzono badań związanych z sytuacją kobiet oraz funkcjonowaniem prasy przeznaczonej dla kobiet. Nakreślony stan rzeczy wynikał w dużej mierze z przesłanek o charakterze politycznym. Dopiero w 1949 r., kilka miesięcy po Kongresie Jed-

ności odbywającym się w 1948 r., powołano w ramach Komitetu Centralnego PZPR Wydział Kobiety. Jego żywotność była jednak bardzo krótka, ponieważ został zlikwidowany w 1953 r. Przyczyn powołania Wydziału Kobiecego i zwiększenia zainteresowania funkcjonowaniem kobiet w pierwszych latach Polski Ludowej można było dopatrywać się w następujących czynnikach: „Kobieta częściej niż mężczyzna była niepracującą analfabatką, uczęszczała do Kościoła i znajdowała się pod jego wpływem, nie należała do partii czy organizacji społecznych i zawodowych”¹. Szczególnie na terenach wiejskich kobiety bardzo często znajdowały się pod przemożnym wpływem kleru. Co za tym idzie – wiejskie kobiety w większości przypadków były obojętne wobec zachodzących zmian i działań prowadzonych przez powojenne władze. Warto nadmienić, że nowej władzy zależało na budowie nowych wzorców społecznych zaczerpniętych ze Związku Radzieckiego.

Celem szkicu jest przedstawienie stanu badań nad prasą dla kobiet z okresu Polski Ludowej, a od 22 lipca 1952 r. Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej. Należało zastanowić się nad kształtującą się tradycją badawczą prasy dla kobiet z okresu PRL, stanem badań i perspektywami badawczymi. W procedurze badawczej należało zastanowić się nad następującymi kwestiami: 1) Jak współcześnie kształtują się badania nad prasą dla kobiet z okresu Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej? 2) Jakie są perspektywy badawcze w rozwoju badań prasą dla kobiet? 3) W których ośrodkach naukowych w Polsce prowadzone są badania nad prasą dla kobiet?

Sformułowane pytania badawcze nakreśliły kształt szkicu. Tekst składa się z rozważań wstępnych, dwóch części merytorycznych odnoszących się do badań nad prasą dla kobiet w okresie PRL i po 1989 r. W tekście zastosowano technikę egzegezy i technikę analizy zawartości monografii, periodyków naukowych. Bazę źródłową stanowiły monografie i artykuły w periodykach naukowych odnoszących się do problematyki kobiecej.

---

¹ M. Mazur, *O człowieku tendencyjnym. Obraz nowego człowieka w propagandzie komunistycznej w okresie Polski Ludowej i PRL 1944–1956*, (Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2009), 485.

Badania nad prasą dla kobiet w okresie PRL

Wspomniano już, że w okresie 1945–1960 w środowisku naukowym nie prowadzono żadnych badań naukowych nad prasą dla kobiet w Polsce. Motywowano to obowiązującym ówczesnie ustawodawstwem. W ustawie zasadniczej z dnia 22 lipca 1952 zagwarantowano równość mężczyzn i kobiet. Równość utożsamiano wtedy z identyfikacją kobiet z męską częścią społeczeństwa. Nieliczne artykuły z tamtego okresu miały charakter propagandowy i przyczynkarski. Jednym z nich był artykuł autorstwa Mieczysława Kafla pt. *Kobiece czasopisma wiejskie* opublikowany na łamach periodyku „Wieś”². W artykule dokonano przeglądu profili prasowych periodyków dla kobiet po zakończeniu II wojny światowej.

Pierwszy raz potrzebę badania historii kobiet polskich postulowała Dionizja Wawrzykowska-Wierciochowa na Plenum Ogólnopolskiego Komitetu Frontu Jedności Narodu. Wyartykułowanie potrzeb badania prasy dla kobiet zbiegło się z przygotowaniem obchodów Tysiąclecia Państwa Polskiego. W czasie działań przygotowawczych powołano zespół badawczy mający na celu opracowanie wykazu bibliograficznego dotyczącego problematyki udziału kobiet w kulturze, historii, nauce, twórczości i pracy zawodowej. W działania propagujące wiedzę o kobietach na przestrzeni wieków, a w szczególności w PRL wpisywała się Liga Kobiet. Zarząd Główny Ligi zorganizował w 1965 r. konferencję naukową poświęconą problematyce pracy kobiet i rodziny. W roku tysiąclecia powołano do życia Krajową Radę Kobiet, dokonano reorganizacji Ligi Kobiet. W 1975 r. poprzez przyjęcie Deklaracji Ogólnej Organizacji Narodów Zjednoczonych dotyczącej dyskryminacji kobiet na świecie rok 1975 ogłoszono Rokiem Kobiet, a lata 1975–1985 – Dekadą Kobiet pod hasłem „Równość, Rozwój, Pokój”³.

Na łamach „Zeszytów Prasoznawczych” w 1964 r. pojawił się artykuł autorstwa Haliny Koszutkiej pt. „*Przyjaciółka*” i jej kontakty z czytelnikami. Autorka w szkicu na łamach „ZP” dokonała krótkiej charakterystyki profilu prasowego „Przyjaciółki”, powołując się na słowa

² M. Kafel, „Kobiece czasopisma wiejskie”, *Wieś*, 1947, nr 8, 4–9.

³ Z. Sokół, *Prasa kobieca w Polsce w latach 1945–1995*, (Rzeszów: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej, 1998), 13–14.

pierwszej redaktor naczelnej periodyku Anny Lanoty. Następnie dokonała kategoryzacji treści znajdujących się w rubryce Interwencje ze szczególnym uwzględnieniem rubryki Listów do redakcji. Zwracała uwagę, że w rubryce poruszano tematy z życia wzięte. Listy do redakcji stanowiły również swoistego rodzaju pomost między redakcją a czytelnikami. Wyrażało się to m.in. w spotkaniach zespołu redakcyjnego z pierwszymi czytelniczkami „Przyjaciółki”, które zdecydowały się na korespondencję z redakcją. W artykule zwracano uwagę, że ważnym elementem funkcjonowania redakcji, w szczególności w pierwszych latach pojawiania się magazynu na rynku wydawniczym, były ekipy wyjazdowe „Przyjaciółki” docierające do słabo skomunikowanych zakątków Polski. Zwracano uwagę, że ekipy wyjazdowe w pierwszych powojennych latach stanowiły obok kin objazdowych istotny element propagandy. Ważnymi elementami interakcji między redakcją „Przyjaciółki” a odbiorcami komunikatów były również przeprowadzane konkursy, ankiety i dyskusje redakcyjne⁴.

Interesujące rozważania na temat wzorów wychowawczych w prasie dla kobiet poczyniła Anna Maliszewska na łamach „Zeszytów Prasoznawczych” w artykule *Wzory wychowawcze w prasie kobiecej. Szkoła i rodzina jako instytucje wychowawcze*. Autorka analizie badawczej poddała artykuły o tematyce wzorów wychowawczych na łamach następujących periodyków: „Zwierciadło”, „Przyjaciółka”, „Magazyn Rodzinny”, „Kobieta i Życie”, „Gospodyni”. Wzorce wychowania rozpatrywano przez pryzmat najbliższej rodziny jako instytucji wychowawczej. Akcentowano, że we wszystkich badanych w artykule periodykach występował najczęściej model rozbitej rodziny, gdzie głową rodziny stawała się matka. Nie akcentowano roli ojca, który zazwyczaj był odpowiedzialny za rozpad rodziny i problemy wychowawcze z dorastającymi dziećmi, najczęściej synami. Zwracano również uwagę na ingerencję rodziców w życie dorastających dzieci. Na łamach prasy kobiecej analizowanej w przywołanym artykule szkołę postrzegano zazwyczaj jako instytucję dydaktyczną, więc raczej uczącą, a nie wychowującą⁵.

⁴ H. Koszutska, „«Przyjaciółka» i jej kontakty z czytelnikami”, *Zeszyty Prasoznawcze*, 1965, nr 3, 132–141.

⁵ A. Maliszewska, „Wzory wychowawcze w prasie kobiecej (Szkoła i rodzina jako instytucje wychowawcze)”, *Zeszyty Prasoznawcze*, 1975, nr 4 (66), 47–56.

W 1981 r. Władysław Tyrański na łamach „Zeszytów Prasoznawczych” w artykule *Poradnictwo magazynów młodzieżowych oraz kobiecych i rodzinnych* analizie poddał rubryki poradnikowe. W badanych periodykach znalazły się następujące tytuły prasy dla kobiet: „Filipinka”, „Magazyn Rodziny”, „Zwierciadło”, „Przyjaciółka”, „Kobieta i Życie”, „Gospodyni”. Na łamach wspomnianych pism badano działy modowe, dowodząc, że czytelniczki stykały się z wysokimi, zachodnioeuropejskimi standardami konsumpcyjnymi, wybierając wykroje z zachodnich żurnali dające jakąkolwiek szansę realizacji w warunkach PRL. W artykule w próbie badawczej dobranych czasopism ogólnie promowanymi wartościami był model tradycyjnej rodziny z tradycyjnymi funkcjami, podziałem ról społecznych i rodzinnych. W analizowanym artykule można było odnaleźć sprofilowanie rubryk poradniczych. W „Filipince” nakreślono rodzaj wzoru osobowego młodej dziewczyny stojącej u progu dorosłości jako osoby dbającej o swój wygląd. Młode dziewczyny w poradach na łamach „Filipinki” były przedstawiane jako osoby infantylnie, mające bujne życie uczuciowe, znające biologiczną stronę funkcjonowania organizmu ludzkiego w okresie dojrzewania.

W artykule nakreślono profile osobowe odbiorczyń artykułów w innych periodykach kobiecych. Przekazy komunikacyjne zamieszczane na łamach „Kobiety i Życia” były adresowane do kobiet dbających o swój wygląd, używających drogich jak na ówczesne czasy kosmetyków i modnie się ubierających, uprawiających sport i gimnastykę. Na łamach „Zwierciadła” teksty o tematyce poradnikowej publikowano z myślą o kobietach ubierających się i urządzających mieszkania według wzorów mody zachodniej. W „Magazynie Rodzinnym” rubryka poradnikowa kierowana była do kobiet dbających przede wszystkim o dom znajdujący się w typowym mieszkaniu blokowym lub domu jednorodzinnym. Gospodyni domowa będąca adresatką rubryki poradnikowej na łamach „Przyjaciółki” to kobieta, której życiowym posłannictwem było dbanie o rodzinę. Używała kosmetyków krajowych, potrafiła szyć ubrania bądź korzystała z usług krawcowej. Wolny czas spędzała na robieniu na drutach dla siebie i dzieci. Na łamach periodyku „Gospodyni” porady adresowane były do kobiet, które poświęcały najwięcej uwagi żywieniu rodziny, nie miały nawyku dbania o urodę, a kosmetyków używały wtedy, gdy było to konieczne. Gospodyni od czasu do czasu wykonywała drogie i pracochłonne

ne hafty. Gospodyni domowa posiadała również kwalifikacje rolnicze, co pomagało jej tworzyć i gromadzić przetwory na zimę dla całej rodziny⁶.

Badania po 1989 roku

W ciągu ostatnich lat w środowiskach naukowych odnotowuje się wzrost znaczenia badań na temat nieodległej przeszłości dziejów Polski przypadających na drugą połowę XX w., a ściślej rzecz ujmując, na okres funkcjonowania Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej (PRL). Wzmocniona aktywność badawcza dziejów najnowszych Polski stanowiła następstwo poczucia, że nie poświęcono wystarczająco uwagi kwestii funkcjonowania systemu politycznego Polski w drugiej połowie XX stulecia. W prowadzonych badaniach historycy, politolodzy, socjolodzy dociekają odpowiedzi na wiele pytań, m.in. o: nazewnictwo systemu politycznego, tożsamość państwową PRL, funkcjonowanie państwa w warunkach dominacji ideologii komunistycznej, która miała charakter wszechogarniający. Oprócz wspomnianych zagadnień ważne miejsce zajęły badania prasy dla kobiet. Pogłębieniu zainteresowania dziejami prasy dla kobiet w okresie PRL w piśmarstwie naukowym sprzyjały również czynniki ogólne, takie jak uwolnienie badań naukowych od cenzury czy lepsza dostępność bogatych zasobów archiwalnych. Wspomniany stan rzeczy sprzyja eksploracji tematów historycznych i politologicznych, które w okresie PRL nie mogły być eksploatowane. Od lat 90. XX w. odnotowuje się również wzmocnioną aktywność badawczą odnoszącą się do funkcjonowania na rynku wydawniczym prasy dla kobiet. Ze względu na ograniczoną objętość szkicu za zasadne uznano przybliżenie dorobku naukowego tylko wybranych badaczek i badaczy prasy kobiecej. Przy rekonstrukcji dorobku piśmienniczego w tym zakresie kierowano się następującymi przesłankami: 1) Dokonano przedstawienia dorobku osób najbardziej reprezentatywnych dla badań naukowych w zakresie działalności kobiet w latach 1944–1989. 2) Powoływano się na dorobek badaczek i badaczy z wiodących ośrodków badawczych w Polsce zajmujących się problematyką prasy dla kobiet w latach 1944–1989. Warto tu wymienić choćby nazwiska Małgorzaty Dajnowicz, Zofii Sokół, Katarzyny Wodniak. Do-

---

⁶ W. Tyrański, „Poradnictwo magazynów młodzieżowych oraz kobiecych i rodzinnych”, *Zeszyty Prasoznawcze*, 1981, nr 3 (89), 77–81.

robek wspomnianych w artykule osób jest znaczny pod względem jakościowym i ilościowym. Natomiast w pracy nad tekstem świadomie pominięto kwestie związane z kształtowaniem się prasy emigracyjnej. Taki zabieg został zastosowany celowo. Planując procedurę badawczą, podjęto autorską decyzję, że w szkicu zostanie zaprezentowany dorobek naukowy autorów badających prasę dla kobiet przez pryzmat tylko i wyłącznie polityki wewnętrznej Polski w latach 1944–1989.

Na początku lat 90. wspomniane badania zaczęła z powodzeniem prowadzić Zofia Sokół, prasoznawca związana z uczelniami w Rzeszowie i Kielcach. W artykule *Redaktorzy naczelni czasopism kobiecych w Polsce w latach 1944–1982 (portret zbiorowy)*, opublikowanym na łamach „Kwartalnika Historii Prasy Polskiej”, rozpatrywała portrety redaktorów naczelnych periodyków dla kobiet przez pryzmat płci redaktorów naczelnych, okoliczności obejmowania funkcji redaktora naczelnego i odejścia z zajmowanego stanowiska. Zbadała również pochodzenie społeczne, stan cywilny i miejsce urodzenia redaktorów naczelnych oraz poruszyła w analizowanym artykule kwestię posiadanego przez redaktorów naczelnych wykształcenia. Ze względu na sytuację polityczną, jaka panowała w Polsce po II wojnie światowej, i całkowite podporządkowanie systemu medialnego instytucjom politycznym w Polsce Ludowej, a od 1952 r. w Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, zbadała przynależność redaktorów naczelnych czasopism dla kobiet do stronnictw politycznych i organizacji społecznych. Dopełnieniem prowadzonych rozważań była sprawa odznaczeń, wyróżnień i nagród przyznawanych redaktorom naczelnym czasopism dla kobiet⁷.

W 1998 r. nakładem Wydawnictwa Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Rzeszowie ukazała się monografia autorstwa Zofii Sokół *Prasa kobieca w Polsce w latach 1945–1995*. W monografii badaczka rozwojowi prasy dla kobiet w okresie PRL poświęciła sześć początkowych rozdziałów książki. Dokonała periodyzacji okresów rozwojowych prasy dla kobiet. Opisała profile prasowe społeczno-kulturalnej prasy dla kobiet z lat 1945–1989, następnie badaniu poddała kobiece czasopisma wydawane przez RSW „Prasa-Książka-Ruch” w latach 1951–1990. Przeanalizowała również

⁷ Z. Sokół, „Redaktorzy naczelni czasopism kobiecych w latach 1944–1982 (portret zbiorowy)”, *Kwartalnik Historii Prasy Polskiej*, 1991, nr 30, z. 1, 87–98.

profile prasowe branżowych periodyków specjalistycznych ze szczególnym uwzględnieniem prasy firmowanej przez Ligę Kobiet i inne organizacje kobiece w latach 1950–1989. W kolejnych rozdziałach Zofia Sokół dokonała podziału na prasę dla kobiet wiejskich i czasopisma specjalne: zawodowo-fachowe i praktyczno-poradnikowe. Ostatni rozdział poświęcony prasie dla kobiet w PRL traktował o procesach transformacyjnych prasy dla kobiet rozpoczynających się w 1989 r.⁸ Warto nadmienić, że wspomniana monografia jest dotychczas jedyną pozycją przedstawiającą całościowo kształtowanie się prasy dla kobiet w PRL i po 1989 r.

Na początku pierwszej dekady XXI w. Zofia Sokół z powodzeniem kontynuowała podjęte w latach 90. badania. Na łamach „Kieleckich Studiów Bibliograficznych” w 2001 r. opublikowała artykuł „*Przyjaciółka*” – tygodnik kobiecy (1948–1998). Część I – lata 1948–1951. Na początku artykułu przedstawiła stan badań odnoszący się do prasy kobiecej, następnie nakreśliła okresy rozwojowe periodyku „Przyjaciółka”, by kolejno przejść do ich opisu. Zanalizowała m.in., w jaki sposób doszło o powstania czasopisma. Opisywała również akcje czytelnicze i plebiscyty czytelnicze inicjowane przez redakcję „Przyjaciółki”. Przedstawiała również, jak kształtował się wzór osobowy kobiety i rodziny w pierwszym okresie ukazywania się magazynu⁹. W II części artykułu opublikowanej w 2003 r. przeanalizowała kolejne rozwojowe okresy w funkcjonowaniu „Przyjaciółki”: lata 1951–1956, 1957–1970, 1971–1981, 1982–1990, akcje prasowe, konkursy i plebiscyty organizowane przez redakcję periodyku w latach 1951–1971. Następnie analizie poddała zmieniający się wzór osobowy kobiety prezentowany na łamach „Przyjaciółki”. Prowadzony wywód badawczy dopełniały przytoczone wyniki badań czytelnictwa „Przyjaciółki” zapoczątkowane jeszcze w okresie PRL¹⁰.

W 2012 r. Zofia Sokół opublikowała na łamach „Rocznika Prasoznawczego” artykuł *Wizerunek kobiet na łamach tygodnika „Kobieta i Życie” w latach 1946–2002*. Badaczka opisała w nim początki czasopi-

⁸ Eadem, *Prasa kobieca w Polsce...*, 29–219.

⁹ Eadem, „«Przyjaciółka» – tygodnik kobiecy (1948–1998). Część I – lata 1948–1951”, *Kieleckie Studia Bibliologiczne*, 2001, t. 6, 89–111.

¹⁰ Eadem, „«Przyjaciółka» – tygodnik kobiecy (1948–1998). Część II – marzec 1951–marzec 1990”, *Studia Bibliologiczne Akademii Świętokrzyskiej*, 2003, t. 7, 109–131.

sma „Moda i Życie Praktyczne” stanowiący periodyk, który dał podstawę do dalszego przekształcenia czasopisma i powstania w przyszłości czasopisma „Kobieta i Życie”. Sokół nakreśliła w artykule wzory osobowe kobiet, jakie występowały na łamach czasopisma przez lata jego wydawania. Opisała archetypy kobiet przedstawiane na łamach magazynu jako wizerunki „Matki Polki” (1946–1948), „przodownicy pracy socjalistycznej” (1949–1955), „kobiety domowej – matki, żony, gospodyni” (1956–1959), wzór kobiety „matki pracującej” (1960/1961–1974), wizerunek kobiety feministki (1975–1989), wizerunek „kobiety politycznej” (1988–1997)¹¹.

Problematykę badania publicystyki tygodnika „Przyjaciółka” w prowadzonych badaniach podejmowała również Katarzyna Wodniak. W artykule *Obraz dziecka w nowelach prasowych tygodnika „Przyjaciółka” w latach 1950–1951 oraz 1956–1957 (na podstawie rubryki Radości i smutki)* przeanalizowała zmieniający się sposób obrazowania rodziny na przestrzeni dziejów. Zwraçała uwagę, że poprzez odpowiedni dobór egzemplifikacji prasowych starano się perswadować, w jaki sposób kobiety powinny dbać o rozwój rodziny. W pierwszej połowie lat 50. XX w. na pierwszym planie stawiono matkę jako przodownicę pracy. Propagowano model wielodzietnej rodziny, a dzieci będące jedynakami postrzegano jako społeczne pasożyty. Kobieta będąca matką przedstawiana była jako osoba świadoma politycznie, mająca na względzie dobro socjalistycznej ojczyzny nawet w czasie połogu. Zupełnie inny model rodziny zaczęto promować na łamach „Przyjaciółki” w drugiej połowie lat 50. Nie promowano już wielodzietnego modelu rodziny. Dzieci miało być mniej, ale powinny być lepiej zaopiekowane. Po roku 1956 w prasie zaczęto obrazować niedomagania polityki rodzinnej w sferze systemowej. Coraz częściej zaczęto poruszać problem alkoholizmu w rodzinach i temat przepełnionych izb dziecka¹².

¹¹ Z. Sokół, „Wizerunki kobiet na łamach tygodnika «Kobieta i Życie» w latach 1946–2002”, *Rocznik Prasoznawczy*, 2012, nr 6, 11–36.

¹² K. Wodniak, „Obraz dziecka w nowelach prasowych tygodnika «Przyjaciółka» w latach 1950–1951 oraz 1956–1957 (na podstawie rubryki «Radości i smutki)» [w:] A. Ossowska-Zwierzchowska (red.), *Zobaczyć dziecko: literackie i filmowe portrety dziecka w Polsce w XX wieku*, (Bydgoszcz: Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego, 2021) [online] [dostęp: 28.08.2021]. Dostępny w World Wide Web: <<https://bit.ly/2XwHTto>>.

Katarzyna Wodniak zbadała również rubrykę w „Przyjaciółce” poświęconą powieści w odcinkach, jakie ukazywały się na łamach periodyku w latach 1948–1989. Autorka artykułu zwracała uwagę, że dobór powieści był realizowany poprzez analizę ankiet, które wypełniały czytelniczki „Przyjaciółki”. Musiał być również zbieżny z linią polityczną partii i zależny od sytuacji politycznej w państwie¹³.

Uniwersytet w Białymstoku jest ważnym ośrodkiem badań prasoznawczych. Na Wydziale historycznym UwB badania nad prasą w PRL z powodzeniem prowadzi Małgorzata Dajnowicz. Badaczka w swoich działaniach koncentruje się na prezentacji sposobu obrazowania polityki na łamach prasy dla kobiet. W ramach Instytutu Studiów Kobietych od 2016 r. organizuje coroczne konferencje poświęcone prasowemu obrazowi polityki i polityków na łamach prasy dla kobiet. Małgorzata Dajnowicz wyniki realizowanych badań prezentuje w trakcie konferencji o zasięgu ogólnopolskim i międzynarodowym. Aktywność konferencyjna poświadczona jest publikacjami konferencyjnymi¹⁴. Warto nadmienić,

¹³ K. Wodniak, „Powieść w odcinkach na łamach tygodnika «Przyjaciółka» w latach 1948–1989” [w:] A. Gemra, A. Mazurkiewicz (red.), *Literatura i kultura popularna: badania i metody*, (Wrocław: Pracownia Literatury i Kultury Popularnej oraz Nowych Mediów, Instytut Filologii Polskiej, Uniwersytet Wrocławski, 2014), 285–301 [online] [dostęp: 28.08.2021]. Dostępny w World Wide Web: <<https://bit.ly/39eH7Uc>>. Wśród innych pozycji tej autorki traktujących o „Przyjaciółce” zob.: „Udział tygodnika «Przyjaciółka» w upowszechnianiu czytelnictwa masowego w powojennym 40-leciu”, *Roczniki Biblioteczne*, 2007, R. 51, 189–216 [online] [dostęp: 28.08.2021]. Dostępny w World Wide Web: <<https://bit.ly/2VKH6UG>>; „Redaktorki «Mojej Przyjaciółki» (1934–1939) i «Przyjaciółki» w okresie czytelnikowskim (1948–luty 1951)” [w:] M. Dajnowicz, A. Miodowski (red.), *Ruchy kobiece na ziemiach polskich w XIX i XX wieku. Stan badań i perspektywy*, (Białystok: Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, 2020), 231–258.

¹⁴ M. Dajnowicz, „«Zwierciadło» – platforma polityczna Ligi Kobiet w okresie PRL (1957–1961, 1982–1989)”, *Rocznik Historii Prasy Polskiej*, 2017, t. 20, nr 3, 67–90; eadem, „Wzorce aktywności publicznej kobiet w początkach transformacji ustrojowej w Polsce w świetle «Kobiety i Życia» i «Urody» (1989–1995)” [w:] T. Kulak, M. Dajnowicz (red.), *Drogi kobiet do polityki (na przestrzeni XVIII–XXI wieku)*, (Wrocław: Wydawnictwo Chronicon, 2016); eadem, „Działalność Społeczno-Obywatelskiej Ligi Kobiet w świetle «Naszej Pracy» (1947–1949)” [w:] M. Dajnowicz, A. Miodowski (red.), *Polityka i politycy w prasie XX i XXI wieku*, (Białystok: Wydawnictwo Humanica, 2016); eadem, „Kobiety w polityce w wypowiedziach Krystyny Kaszuby na łamach «Kobiety i Życia» (1985–1990)” [w:] E. Maj, E. Podgajna, A. Szwed-Walczak, Ł. Jędrzejski (red.), *Komunikowanie polityczne*, (Lublin: Wydawnictwo UMCS, 2017); eadem, „Walka o pokój w wypowiedziach propagandowych publikowanych na łamach «Naszej Pracy – biuletynie Ligi Kobiet» (1947–1953)” [w:] E. Maj

że Małgorzata Dajnowicz jest beneficjentką wielu grantów ministerialnych. W ramach grantu badawczego realizowanego w programie „Dialog” powołała do życia Ośrodek Badań Historii Kobiet. W ramach realizacji projektu przeanalizowano kierunki badań historii kobiet w Polsce i oceniono ich znaczenie w badaniach światowych. Scharakteryzowano uwarunkowania aktywności publicznej Polek na tle działalności kobiet w innych państwach. Przedstawiono ewolucję wizerunku kobiety prezentowanego opinii publicznej w mediach, zwłaszcza w prasie. W szerszym kontekście oceniono historyczną rolę kobiet w polskiej kulturze, nauce, edukacji, gospodarce i polityce, szczególnie w odniesieniu do XIX w. i drugiej połowy XX w.¹⁵ Ośrodek skupia badaczy dziejów kobiet z całej Polski. Na cykliczne spotkania, konferencje i warsztaty przybywają badaczki z ośrodków z Lublina, Kielc, Krakowa, Łodzi, Szczecina, Warszawy, Bydgoszczy, Siedlec.

O propagandowym postrzeganiu roli kobiet na łamach prasy dla kobiet w PRL w ośrodku białostockim piszą również Urszula Sokołowska¹⁶,

---

et al. (red.), *Bezpieczeństwo Europy – bezpieczeństwo Polski*, t. 5: *Metamorfozy bezpieczeństwa. Teraźniejszość i przeszłość*, (Lublin: Wydawnictwo UMCS, 2017); eadem, „«Kobieta Dzisiejsza». Dwutygodnik Społeczno-Obywatelskiej Ligi Kobiet jako platforma informacji o kierunkach pracy organizacji (w początkowym okresie formowania struktury)” [w:] M. Dajnowicz, A. Miodowski (red.), *Polityka i politycy w prasie XX i XXI wieku. Prasa organizacji politycznych*, (Białystok: Wydawnictwo Humanica, 2017), 73–83; eadem, „Poślanki Ligi Kobiet Polskich i wybory parlamentarne 1989 roku (prezentacja w świetle «Zwierciadła»)” [w:] M. Dajnowicz, A. Miodowski (red.), *Polityka i politycy w prasie XX i XXI wieku. Polityka w prasie kobiecej*, (Białystok: Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, 2018).

¹⁵ Więcej o działalności Ośrodka zob.: Ośrodek Badań Historii Kobiet. Centrum badań historii kobiet polskich [online] [dostęp: 28.08.2021]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.isk.bialystok.pl/obhk/>>.

¹⁶ U. Ćwik, „O feminizmie w Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej w świetle prasy kobiecej (na przykładzie «Kobiety i Życia»)” [w:] M. Marczevska-Rytko, D. Maj, M. Pomarański (red.), *Feminizm*, (Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2015); eadem, „Wybory parlamentarne i wybory do Rad Narodowych w Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej na łamach «Kobiety i Życia» (do 1989 roku)” [w:] M. Dajnowicz, A. Miodowski (red.), *Polityka i politycy...*, 2016; eadem, „Miejsce kobiet w przestrzeni publicznej w Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej do lat siedemdziesiątych (w świetle «Kobiety i Życia» i «Filipinki)”, *Studia Podlaskie*, 2014, t. 22, 113–127; eadem, „Zagadnienia praw kobiet na łamach «Kobiety i Życia» (1970–1989)” *Czasopismo Instytutu Studiów Kobietych*, 2016, nr 1(1), 66–83; eadem, „Podstawowe założenia Społeczno-Obywatelskiej Ligi Kobiet w świetle «Mody i Życia Praktycznego» (1946–1951)” [w:] M. Dajnowicz, A. Miodowski (red.), *Polityka i politycy...*, 2017; U. Sokołowska, „Międzynarodowy Rok Kobiet 1975 na łamach «Ko-

Justyna Zajko-Czochańska¹⁷ i Agnieszka Zaniewska¹⁸. Artykuły badaczek mają charakter typowego *case study*. Do zbadania propagandowych treści politycznych wykorzystano technikę analizy zawartości prasy.

W ośrodku na Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie na Wydziale Politologii i Dziennikarstwa UMCS w Katedrze Myśli Politycznej badania nad dziejami prasy dla kobiet prowadzi Łukasz Jędrzejski i Anna Szwed-Walczak. Łukasz Jędrzejski uwagę badawczą skupia na sposobie propagandowego obrazowania przebiegu ważnych wydarzeń i procesów politycznych na łamach prasy dla kobiet¹⁹. Natomiast zainteresowania badawcze Anny Szwed-Walczak w głównej mierze koncentrują się na sposobie przedstawiania rzeczywistości politycznej na łamach prasy dla kobiet w okresie transformacji ustrojowej w Polsce²⁰.

---

biety i Życia»", *Czasopismo Naukowe Instytutu Studiów Kobiety*, 2019, nr 2(7), 94–108; J. Zajko-Czochańska, U. Sokołowska, „Listy czytelniczek do «Kobiety i Życia» i «Przyjaciółki» jako źródło badań codziennego życia kobiet w PRL", *Czasopismo Naukowe Instytutu Studiów Kobiety*, 2020, nr 2 (9), 94–109; U. Sokołowska, „Feminizm na łamach «Kobiety i Życia» (1970–1989)" [w:] M. Dajnowicz, A. Miodowski (red.), *Ruchy kobiece...*

¹⁷ J. Zajko-Czochańska, „Koła Gospodyń Wiejskich na łamach «Przyjaciółki» w początkach lat 60. XX wieku" [w:] M. Dajnowicz, A. Miodowski (red.), *Polityka i politycy...*, 2017; J. Zajko-Czochańska, „Problematyka polityki na łamach «Przyjaciółki» w latach 1970–1989. Przegląd problematyki" [w:] M. Dajnowicz, A. Miodowski (red.), *Polityka i politycy w prasie XX i XXI wieku. Polityka w prasie kobiecej*, (Białystok: Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, 2019); eadem, „Kobiety i wybory na łamach «Przyjaciółki» w latach 1956–1976", *Czasopismo Naukowe Instytutu Studiów Kobiety*, 2019, nr 1(6), 138–150; eadem, „Wybrane formy emancypacji kobiet wiejskich na łamach «Przyjaciółki» w latach 1956–1957" [w:] M. Dajnowicz, A. Miodowski (red.), *Ruchy kobiece...*

¹⁸ A. Drozdowska, „O działalności Ligi Kobiet w okręgu białostockim w świetle «Naszej Pracy»" [w:] M. Dajnowicz, A. Miodowski (red.), *Polityka i politycy...*, 2019, 185–204; eadem, „Liderki Ligi Kobiet Polskich wobec wyborów w latach 80. w świetle «Naszej Pracy»", *Czasopismo Naukowe Instytutu Studiów Kobiety*, 2020, nr 1 (8), 194–209.

¹⁹ Ł. Jędrzejski, „Polityka i politycy w publicystyce «Mody i życia praktycznego»" [w:] M. Dajnowicz, A. Miodowski (red.), *Polityka i politycy...*, 2019; idem, „Obraz wyborów do Sejmu Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej w 1957 r. w publicystyce «Kobiety i Życia»", *Czasopismo Naukowe Instytutu Studiów Kobiety*, 2019, nr 2(7), 77–93; idem, „Dyskurs polityczny w Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej na łamach tygodnika «Zwierciadło». Przypadek sporu o Tysiąclecie Państwa Polskiego", *Czasopismo Naukowe Instytutu Studiów Kobiety*, 2020, nr 2 (9), 70–93.

²⁰ A. Szwed-Walczak, „Transformacja ustrojowa na łamach pisma «Kobieta i Życie»" [w:] M. Dajnowicz, A. Miodowski (red.), *Polityka i politycy...*, 2019; eadem, „Obraz wyborów kontraktowych w Polsce na łamach prasy dla kobiet", *Czasopismo Naukowe Instytutu Studiów Kobiety*, 2019, nr 1 (6), 151–173; eadem, „Prasa jako narzędzie społecznej i politycz-

Uwagi końcowe

Nie sposób wymienić wszystkich monografii, opracowań, artykułów, studiów i szkiców poświęconych funkcjonowaniu prasy dla kobiet w PRL. Przedstawiona powyżej analiza wskazuje na bardzo różnorodne kierunki badań. Można poczynić próbę wskazania potrzeb i postulatów badawczych na przyszłość. Widać wyraźnie, że studia nad prasą dla kobiet w PRL niewątpliwie wzbogaciły się o wiele osiągnięć naukowych. Nadal jednak pomimo znacznego postępu badań wiele ujęć wymaga głębszej refleksji i weryfikacji ocen. Wydaje się, że aktualny jest postulat opracowania monografii poświęconych poszczególnym periodykom kobiecym. Pogłębionych badań wymagają polityki szczegółowe państwa prezentowane na łamach prasy dla kobiet w PRL. W dalszym ciągu na polu badawczym dziejów prasy w PRL znajduje się wiele niezbadanych problemów i pytań. Brakuje całościowej monografii poświęconej działalności Ligi Kobiet. Luki istnieją także w polu badań biograficznych. Na gruntowną monografię w dalszym ciągu czekają postacie związane z redakcjami kobiecych organów prasowych. Dalszej eksploracji badawczej podjętego tematu sprzyja upływający czas, zmiana systemu politycznego w Polsce, uwolnienie badań naukowych od cenzury oraz łatwiejszy dostęp do bogatych zasobów archiwalnych.